

**TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ: ÇOCUKLAR
EBEVEYNLER VE ÖĞRETMENLER BOYUTUYLA
CHILD ABUSE AND NEGLIGENCE IN TURKEY: WITH CHILDREN PARENTS
AND TEACHERS DIMENSION**

Elif TİRYAKİ¹, Fatma GÜDÜCÜ TÜFEKÇİ²

¹ Öğr. Gör., Artvin Çoruh Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Artvin

² Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum

Özet

Doğumdan itibaren çocuklar, bakıma ihtiyaç duyan ve çevre desteği sayesinde dünyada varlığını sürdürmeye çalışan bireylerdir. İnsanlık tarihi boyunca şiddetin mağdurları arasında ilk sırada bulunan, seslerini duyurmada yetersiz kalan, belli yaşa kadar savunmasız olan ve yetişkin korumasına gereksinim duyan çocuklar olmuştur. İstismar ve ihmal dünyada pek çok çocuğu ve ailesini etkileyen oldukça önemli bir sorundur. Bu durum çocuklarda fiziksel, bilişsel ve psikososyal alanda olumsuz etkileri olan ve ciddi sonuçlar doğuran problemlerin başında gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, çocuk istismarı sebebiyle her gün beş çocuk ölmekte, dört kız çocuğundan biri ya da beş erkek çocuğundan biri cinsel tacize uğramakta ve dünyada bir milyardan fazla çocuk her yıl fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. İhmal ve istismarın çoğunlukla gizlenmesi, istismar ve ihmale maruz kalan çocuk ve toplum üzerinde uzun süreli, yıkıcı ve kalıcı problemler oluşturması ve ciddi bir insanlık suçu olmasından dolayı multidisipliner bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu durumdan dolayı bu derlemede Türkiye'de ve Dünya'da yapılmış çocuk ihmal ve istismarı konusunda ele alınan çalışmalarını çocuklar, ebeveynler ve öğretmenler boyutuyla incelemek ve elde edilen veriler ışığında öneriler sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, İhmal, İstismar, Türkiye

Abstract

From birth children are individuals who need care and try to survive in the world thanks to environmental support. Throughout the history of humanity, the first among the victims of violence have been children who are unable to make their voices heard that vulnerable to a certain age and need adult protection. Child abuse and neglect is a very important social problem that affects millions of children and their families around the world. This is one of the problems that have cognitive, physical and psychosocial effects on children and cause serious consequences. According to the data of the World Health Organization, five children die every day due to child abuse, one in four girls or one in five boys is sexually abused, and more than one billion children in the world are exposed to physical violence every year. Because neglect and abuse are mostly concealed, it creates long-term, devastating and permanent problems on children and society exposed to abuse and neglect, and it is a serious crime against humanity, it requires a multidisciplinary approach. Due to in this review it is aimed to examine the studies on child neglect and abuse in Turkey and The World in terms of children, parents and teachers and to present suggestions in the light of the data obtained

Key Words: Abuse, Children, Neglect, Turkey

ORCID ID: E.T. 0000-0003-2152-7437; F.G.T. 0000-0002-2419-4845

Sorumlu Yazar: Elif TİRYAKİ, Artvin Çoruh Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu

E-mail: elfbodur@artvin.edu.tr

Geliş tarihi/ Date of receipt:02.03.2023

Kabul tarihi / Date of acceptance: 19.06.2023

GİRİŞ

Çocuklarda istismar ve ihmal gelişimsel, tıbbi, yasal ve psikososyal sonuçları, karmaşık sebepleri ve yıkıcı sonuçları olan, gün geçtikçe daha ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (1). İstismar ebeveynler, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından istemli veya istemsiz olarak yapılan ve çocuğun bilişsel, fiziksel ve psikososyal gelişimine olumsuz etkisi olan tutum ve davranışlar olarak tanımlanmıştır (2). İhmal ise çocuğun başta ebeveynleri olmak üzere, çocuğun bakımından sorumlu kişi ve kuruluşların çocuğun fiziksel ve psikososyal alanlardaki gereksinimlerine karşı kasıtlı ya da kasıtsız olarak kayıtsız kalma durumları şeklinde tanımlanmıştır (3). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise istismarı fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak üç boyutta ele almıştır. Dayak atma ve vurma fiziksel istismar; çocuğa direkt olarak ya da dolaylı bir yolla cinsel bir temasta bulunmak cinsel istismar; çocuğu tehdit etmek, aşağılamak, engelleme davranışları ve alay etmek ise psikolojik istismar olarak tanımlanmıştır. Çocuğun sağlıklı gelişimi için imkanlara sahip olmasına rağmen gerekli bakım, barınma, eğitim ya da diğer temel öğeleri sağlamada yetersiz kalma ise ihmal olarak tanımlanmıştır (4).

Bazı araştırmalara göre de ihmal ve istismar fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik ihmal ve istismar şeklinde dört boyutta ele alınmıştır (5,6). Çocuğun fiziki imkanlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmal, çocuğun görmesi gereken ilgiden yoksun bırakılmasına ve çocukta bulunması gereken duygusal bütünlüğü bozmaya yönelik her türlü girişim duygusal ihmal olarak değerlendirilmektedir (3). Çocuğunun cinsel gelişiminin önemslenmemesi ve gerekli desteğin sağlanmaması cinsel ihmal, çocuğun rızası dışında cinsel eylemlere hedef olması ve cinsel sorunlarda yalnız bırakılması ise cinsel istismar, istemli olarak çocuğun ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmaması ekonomik ihmal olarak tanımlanırken çocuğun gelişmesini engelleyecek işlerde yetersiz ücretle iş gücü şeklinde kullanılması ise ekonomik istismarı

ifade etmektedir (3). İstismar aktif bir süreç olarak değerlendirilirken ihmal pasif bir durum olarak değerlendirilmektedir (2).

DSÖ verilerine göre, çocuk istismarı sebebiyle her gün beş çocuk ölmekte, dört kız çocuğundan biri ya da beş erkek çocuğundan biri cinsel tacize uğramakta ve dünyada bir milyardan fazla çocuk her yıl fiziksel şiddete maruz kalmakta; çocukların %23'ü fiziksel, %36'sı psikolojik, %16'sı fiziksel ve kızların %18'i, erkeklerin ise %8'i cinsel istismara maruz kalmaktadır (4).

Uluslararası araştırmalar bütün yetişkinlerin 1/4'ü çocukluklarında fiziksel istismara uğradıklarını ve beş kadından birinin, 13 erkekten de 1'inin çocukluklarında cinsel istismara uğradıklarını ortaya koymuştur (7). Türkiye'deki 7-18 yaş aralığındaki çocukların %45'i ailesinde fiziksel istismara, %51'i duygusal istismara ve %25'inin de ihmal davranışlarına maruz kaldığı belirlenmiştir (8). Ayrıca ülkemizde adli makamlara yansıyan cinsel istismar mağduru çocukların sayısı 2014'de 74 bin 64 iken, 2016'da 83 bin 552 olarak tespit edilmiştir (8). Türkiye İstatistik Kurumu 2020'de güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocukların verilerini yayınlamıştır. Bu verilere göre; güvenlik birimlerine başvuran çocukların dahil olduğu olay sayısı 2019'da 2018'e göre %10.8 oranında artmıştır. Çocukların %41.7'si bu olaylarda mağdur, %26.6'sı suç olarak belirlenen bir duruma dahil olduğu gerekçesiyle güvenlik birimlerine getirilmiştir (9).

İstismar ve ihmal dünyada pek çok çocuğu ve ailesini etkileyen oldukça önemli bir sorundur (10). Bu durum çocuklarda fiziksel, bilişsel ve psikososyal alanda etkileri olan ve ciddi sonuçlar doğuran problemlerin başında gelmektedir (11). Bu durumdan dolayı bu derlemede amaç, Türkiye'de ve Dünya'da yapılmış çocuk ihmal ve istismarı konusunda ele alınan çalışmaları çocuklar, ebeveynler ve öğretmenler boyutuyla incelemek ve elde edilen veriler ışığında öneriler sunmaktır.

Çocuklar Boyutuyla İhmal ve İstismar

İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki etkilerinin yalnızca olayın yaşandığı anda değil bütün hayatları boyunca devam ettiğini ve bu durumun çocukların fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişimlerini ciddi olarak olumsuz etkilediğini gösteren pek çok çalışma mevcuttur (1,3,6,12,13). Çocukta kırık ve çıkıkların görülmesi, sebebi bilinmeyen yara, yanık ve morluklar, çocuğun bedeninin iç bölgelerindeki farklı renklerde morluklar; çocuğun düzenli bir şekilde fiziksel istismara maruz kaldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir (13). Çocuk ve ergenlerde cinsel istismar sonrasında ise erken dönemde, korku, anksiyete, saldırganlık, öfke, kabuslar görme, davranışlarda gerileme, suça eğilimli olma ve zorbaca davranışlar sergileme, stres bozukluğu, kendine zarar verme davranışı, benlik saygısında düşme, suicid (intihar) girişimi, içe kapanma, uyum problemleri, cinsel içerikli konuşma ve davranışlar sergileme gibi psikolojik etkiler gözlenmektedir (12). Cinsel istismar durumunun orta ve uzun vadedeki psikolojik etkileri ise; giderek artan saldırgan davranışlar, depresyon, madde kullanımı, posttravmatik stres bozukluğu, kaygı bozuklukları, intihar düşüncesi, kişilik bozukluğu, okul başarısında düşme ve bir başkasına istismar girişiminde bulunma ihtimali olarak karşımıza çıkmaktadır (11). Ayrıca çocuklarda gece idrar kaçırma, uykusuzluk, boğaz ağrısı gibi bulgular da görülmektedir (6). İstismar öyküsünün uzun sürmesi ve tekrarlaması ve bu istismarın çocuğun kendisi üzerinde otorite sahibi bir kişi tarafından yapılması istismar ile ilgili psikolojik belirtilerin çocukta daha yoğun görülmesine sebep olmaktadır (12). Bu davranışlara maruz kalan çocukların gelecek hakkındaki olumsuz düşüncelerinin daha fazla olduğu ve benlik saygılarının düşük olduğu tespit edilmiştir (11,12). Bununla birlikte cinsel istismara uğramış erkek çocuklarında diğerlerine göre daha saldırgan davranışlar gözlemlenirken; kız çocuklarında intihar düşüncesi ve davranışları, aşağılık duygusu daha fazla karşımıza

çıkılmaktadır (2). İhmal ve istismardan sonra meydana gelen bu sorunları çözmek, çocuğun daha iyi olması ve kendini daha iyi hissetmesi için tedavi görmesi kesinlikle gerekmektedir (14). Bu olgularda tedavi etmek amacıyla tercih edilen terapötik yaklaşımların değerlendirilmesi ve uygun yöntemin belirlenmesi oldukça önem arz etmektedir (14).

Literatür incelendiğinde 28 çalışma, hastanelerde kayıtlı çocuk istismar olgularının sosyodemografik ve psikolojik boyutunu, sıklığını, risk faktörlerini incelemişken, 25 çalışma da çocukluktaki istismar ve ihmal yaşantılarının riskli davranışlar-psikolojik belirtiler ile ilişkisine bakmıştır (11,12,14). Ayrıca 20 çalışmada da cinsel istismara maruz kalan çocuk ve ebeveynlerinde istismar sonrasında meydana gelen psikiyatrik bozukluklar araştırılmıştır (6,12,13).

Ebeveynler Boyutuyla İhmal ve İstismar

Ebeveynlik, sonraki kuşaklara yeterli kaynakları sunma, dünyaya yeni çocuklar getirme, bakım verme, çocukları hayatta tutma ve toplumsallaştırma gibi görevleri olan biyolojik ve toplumsal bir süreci ifade etmektedir (15). Çocuğun primer bakım vereni ebeveynler çocuklarını ihmal ve istismardan koruyabilmek için öncelikle istismarın ne olduğunu, belirti ve bulgularını, çocuklar üzerindeki etkilerinin ne olduğunu çok iyi bilmeleri gerekmektedir (15). Belirli kültürlerde çocuğa uygulanan dayak bir disiplin yöntemi olarak kabul görünürken, bazılarında çocuğun fiziksel istismarı olarak değerlendirilmektedir (12). Toplumlar arası kültürel farklılıklar ailelerin karşı karşıya kaldığı tehlikeyi fark etmemelerine neden olabilir (13). Bu sebeple, istismarın ortadan kaldırılması amacıyla, ailelerin istismar ile ilişkili farkındalıklarını belirlemek ve risk faktörlerini tanımlamalarını sağlamak oldukça önem arz etmektedir (2).

Çocuk ihmal ve istismarı olgularında genellikle çocuğun yakın çevresi tarafından yapılan eylemlerden kaynaklandığı düşünülmektedir (2). Bu yüzden aile istismarın belirlenmesi ve engellenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (15). Özellikle çocuk

ihmal ve istismarı konusunda eğitim almış anne ve babaların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir (15). Çocukları ihmal ve istismardan koruyabilmek için öncelikle ailelerin bu problemi ne kadar tanıdıklarını, istismarın ne olduğunu ve nasıl tanımladıklarını bilmeli ve bu yönde aileler yönlendirmelidir. Ebeveynlerin eksik yönleri belirlenmeli ve onlara farkındalık kazandırmak amacıyla eğitim programları düzenlenmelidir.

Çocuk ve aileye karşı günümüz bilgi ve teknolojinin de etkisiyle tutum ve davranışlar değişiklik göstermeye başlamıştır (6). Anne babaların geleneksel tutum ve davranışlardan uzaklaşıp günümüz modern ebeveyn tutum ve davranışlarını benimsemesi gerektiği düşüncesi desteklenmektedir (13). Bu düşünce değişimi sayesinde ebeveynler, çocuğu tanıma, çocuk yetiştirme, gelişimlerini destekleme konusunda yardım talep etmeye daha ılımlı bir yaklaşım göstermektedirler (15).

İhmal ve istismar ile ilgili literatür incelendiğinde 17 çalışmada ebeveynlerin çocuk istismarı ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyleriyle beraber çocuk istismarı açısından risk grubunda olan çocukları tanıma durumları ve dört çalışmada ise ebeveynlerin çocuklarını ihmal ve istismar etme durumları ile bu durumda etkili olan faktörlerin araştırıldığı tespit edilmiştir (16).

Öğretmenler Boyutuyla İhmal ve İstismar

Öğretmenler ailelerinden sonra çocuklar ile en yakın temasta bulunan bireyler olduğundan çocuk ihmal ve istismarı olgularında tespit aşamasında çocuklardaki farklılıkları gözleyebilir ve durumun yasal olarak bildirilmesinde rol alabilirler (17). Çocuk ihmal ve istismarı vakalarının erken tespiti bakımından öğretmenler ve okullar en önemli kişi ve kurumlardan birisi olduğu için daha bilgili ve hassas olmalıdırlar (8). Ancak ihmal ve istismarı tanımlanmak oldukça zor bir eylemdir (17). İhmal veya istismara maruz kalan bir çocuğa yardım etmek amacıyla yapılması gereken ilk adım istismarın işaretlerini bilmek ve bu işaretlerin bir ihmal veya istismar göstergesi olabileceğini

kararlaştırmaktır (10). Çocuk istismarı dünya çapında ciddi ve artan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. UNICEF tarafından yayınlanan verilere göre, Avustralya'daki öğrencilerin %42'si çocuk istismarına maruz kaldığını belirtmiştir (18). Polonya'da yetişkinlerin %80'i çocukluklarında fiziksel şiddet mağduru olduklarını beyan ettiler. Türkiye'de ise yapılan bir araştırma, çocuk istismarının en çok çocuğun evinde, okulunda ya da sokakta meydana geldiğini ortaya koymuştur (17,18). Çocuklara ne tür bir istismara tanık oldukları sorulduğunda, %56'sı fiziksel istismara, %49'u duygusal istismara, %10'u cinsel istismara tanık olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ne tür bir istismar yaşadıkları sorulduğunda bu rakamlar değişmiş ve çocuklar tarafından durumun tam olarak fark edilemediği ortaya çıkmıştır (18). Bu yüzden çocuk ve ihmal ve istismarının tanınmasında konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmak oldukça önemli bir etmendir (19). Durumu doğru olarak algılamakla beraber duruma uygun bir biçimde müdahaleyi gerektirecek kararların da zamanında alınması oldukça önemlidir (16).

Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde Türkiye'de çocuk istismarı konusunda yapılan çalışmaların 33'ü istismar ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyini tespit etmeye yönelik olduğu ve bu çalışmaların çoğunun da öğretmen ve öğretmen adaylarıyla beraber yürütüldüğü tespit edilmiştir (19). Cinsel istismarın ortaya çıkarılmasında öğretmenlerin önemli bir role sahip olduğu açıkça görülmektedir (5). Bir öğretmen tarafından 2017 yılında ilkökul öğrencisi 6 kız öğrenciye yapılan cinsel istismar ortaya çıkarılmıştır (20). Benzer şekilde aynı yıl bir ortaokulda çalışan rehberlik öğretmeni tarafından bir sınıfa uygulanan ankette 13 yaşında kız öğrencinin arkadaşının babası tarafından cinsel istismara uğradığını bildirmesi sonucunda baba tutuklanmıştır (21). Amcası tarafından 2018 yılında istismara maruz kalan 12 yaşındaki kız çocuğunun okulda yazmış olduğu notu arkadaşlarının bulup öğretmenlere iletilmesiyle ortaya çıkan haberler de özellikle çocukların kendileri ile ilgili tehlikeli

durumlarda konuyu öğretmenlerine bildirdikleri tespit edilmiştir (22). Öğretmenlerin genellikle çocuklarla uzun vadeli yakın ilişki kuran ilk profesyoneller olmaları ve bu ortamda çocuklarla iletişim kurmaları nedeniyle çocuk istismarını fark etmede ve önlemede çok önemli bir rol oynadığı görülmektedir (18). Bu nedenle öğretmenler önleyici çalışmaların yanı sıra istismar mağduru çocukları tespit etme ve bu vakaları ilgili mercilere bildirme görevini de üstlenmelidir (19).

Türkiye’de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) gereğince çocuk ihmal ve istismarının bildirim zorunludur ve cezai yaptırım uygulanır. Yine TCK’nın 279.maddesi gereğince bu bildirim sorumluluğu bütün kamu görevlilerine verilmiştir (8). Diğer memurlar gibi öğretmenlerin de çocuk istismarı konusunda belirli sorumlulukları vardır ve bu tür olaylara tanık olmaları durumunda Türk Ceza Kanunu’nda da belirtildiği üzere yasal ihbarda bulunmak zorundadırlar (18,19). Bu durumda sadece sorumluluk öğretmenlere ait olmamakla beraber okullar resmi daire olduğu için okul yönetimi ve yönetim kurulu üyeleri de ihmal ve istismar olgularının tespitinde gerekli adımları atmalı ve yetkili makamlara bildirmelidirler (23). Türkiye’de okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bulduklarından ihmal ve istismar olgularında öncelikle İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri’ndeki kriz müdahale ekibine bildirim yapılmalıdır. Daha sonra rehberlik servisiyle beraber okul idaresi İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gelecek uzman ekiple soruşturmaya dahil olmalıdır (23). Süreçte de belirtildiği üzere okul rehberlik servisinin ve rehberlik öğretmenlerinin bu konu ile ilgili önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Rehberlik öğretmenlerinden sonra istismar ve ihmal olgularının tanınmasında ve bildirilmesinde öğrenci ile yakın ilişkide olan ve öğrenciyi tanıyan sınıf öğretmenlerine de önemli roller düşmektedir (18,23). İhmal ve istismarın engellenmesinde, erken tespitinde ya da bildirilmesinde öğretmenlerin oldukça önemli bir rol oynadığını gözler önüne serilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk ihmal ve istismarı dünyada milyonlarca çocuğu ve ailesini etkileyen en önemli toplumsal sorunlardan biridir ve çocukların hayatlarında telafisi mümkün olmayan sorunlara yol açmaktadır. Bu yüzden ihmal ve istismarı fark etmek ve engellemek oldukça önemlidir. Çocuk ihmal ve istismarını önlemek çok yönlü bir çalışmayı gerektirmektedir. Çocuk, aile ve toplumsal bazlı çalışmalar düzenlenmeli ve yürütülmelidir. Aileler ve öğretmenler ihmal ve istismarın ne olduğunu bilmeli ve tanımalı, çocuklara istismarın ne olduğunu, en önemlisi de kötü niyetli dokunmanın ne anlama geldiğini, mahrem alanlarını ve bedenine kendi izni olmadan hiç kimsenin dokunamayacağını anlatmalıdırlar. Ayrıca aileler ve öğretmenler çocuğa istemediği ve hoşuna gitmeyen durumlar karşısında hayır demeyi de öğretmelidirler. Bunlarla beraber;

Öğretmen ve öğretmen adaylarının ihmal ve istismar konuları hakkında donanımlı olması gerekmektedir. Bunun için düzenlenen eğitimlere katılım sağlamalıdırlar. Öğretmenler için hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler belli periyodlarla tekrar edilmelidir. Bilgilerin kalıcı olması ve 24 saat ulaşılabilir olması için eğitim materyallerinin öğretmenlerin erişim sağlayabileceği EBA gibi platformlarda kayıtlı olması önerilebilir. Ancak eğitim konuları ile ilgili planlama ve kaynak sıkıntısı yaşanabildiği için bu durumun çözüme ulaşmasında temel düşünce, eğitim fakültelerine lisans düzeyinde çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili zorunlu bir ders bulundurmak olmalıdır.

Literatür incelendiğinde yapılan pek çok araştırmanın tanımlayıcı türde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmaların yanında yüksek kanıt düzeyli randomize kontrollü deneysel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarını tanımak, önlemek ve müdahale etmek amacıyla programlar planlanmalı ve multidisipliner bir ekip aracılığıyla projeler geliştirilmelidir.

Ayrıca ihmal ve istismar durumlarının tespit edilip müdahale edilmesi sonrasında ekip olarak üzerimize büyük sorumluluklar düşmektedir. Bildirim sonrasında hem çocuk hem de aileleri rehabilitasyon hizmetleri kapsamına dahil edilerek süreç yakından izlenmelidir.

Çıkar çatışması

Yazarlar bu çalışmada herhangi bir çıkarıya dayalı ilişki olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek

Herhangi bir mali destek alınmamıştır.

Yazar Katkıları

Fikir: GTF, ET; Tasarım: GTF, ET; Kaynaklar ve Malzemeler: ET, GTF; Literatür Tarama: ET; Makale Yazımı: ET; Eleştirel İnceleme: GTF.

KAYNAKLAR

1. Buldur B, Büyükkök Ç, Cavalcanti LA. Knowledge, attitudes, and perceptions regarding child abuse and neglect among dentists in Turkey. *Brazilian Oral Research* 2022;14(36):1-9.
2. Başdaş Ö, Bozdağ F. Hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama durumlarının belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2018; 11(3):267- 275.
3. Aktay M. Effects and treatment of abuse and neglect on children. *Journal of Development and Psychology* 2020; 1(2):169-184.
4. World Health Organization (WHO), [İnternet]. Artvin (TR): [22 Aralık 2022]. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/Child_maltreatment.
5. Yıldız Y, Kaçar M, Albayrak E, Calaboğlu T, Çakmak S, Bayraktar T. Çocuk ihmali ve istismarı hakkında ilköğretim öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi, *Van Tıp Dergisi* 2017; 24(4):303-309.
6. Kaytez N, Yücelyigit S, Kadan G. çocuga yönelik istismar ve çözüm önerileri, *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi* 2018; 1(1):18-24.
7. World Health Organization (WHO), İnternet. Artvin (TR): 10 Ocak 2023. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.
8. Donat Bacioğlu SD, Kaya Z. Öğretmen adaylarının çocuk istismar ve ihmeline ilişkin bilgi düzeyleri ile çocuga yönelik cinsel istismarı bildirme tutumlarının incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 2020; 17(1):894-929.
9. Türkiye İstatistik Kurumu. Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2021, Haber Bülteni 2022; 45586.
10. Toydemir A, Efiltili E. Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 2019; 10(17):490-519.
11. Taş A. Öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2017.
12. Waid-Lindberg CA, Mohr NL. Child sexual abuse. *The Encyclopedia of Women and Crime* 2019;1-7. (<https://doi.org/10.1002/9781118929803.ewac0051>).

13. Walker HE, Freud JS, Ellis RA, Fraine SM, Wilson LC. The prevalence of sexual revictimization: a meta-analytic review. *Trauma Violence and Abuse* 2019; 20(1):67-80.
14. İnanıcı SY, Çelik E, Hıdıroğlu S, Özdemir M, İnanıcı MA. Factors associated with physicians assessment and management of child abuse and neglect: a mixed method study. *Journal of Forensic Legal Medicine* 2020; 73(4):101972.
15. Ünal BH. Ebeveyn çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği'nin geliştirilmesi ve uygulanması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2017.
16. Sofuoğlu Z, Sarıyer G, Ataman MG. Child maltreatment in Turkey: comparison of parent and child reports. *Central European Journal of Public Health* 2017; 24(3):217-222.
17. Cevik Durmaz Y, Tuncer Coban P, Eseroğlu Soylemez T, Aktas H. Effectiveness of the training provided to healthcare professionals in Turkey to recognise the symptoms and risks of child abuse and neglect. *Health and Social Care in The Community* 2022; 30(5):1898-1906.
18. İskender G, Çopur A, Elçin B. Effect of training about child neglect and abuse to teachers and its effect to awareness. *BMC Public Health* 2022; 22(1):543-549.
19. Pesen A, Epçaçan U. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Journal of Society & Social Work* 2021; 32(1):121-140.
20. İhlas Haber Ajansı (İHA). [İnternet]. Artvin (TR): [02 Şubat 2023]. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/saadet-ogretmen-sagolsun-tacizciye-ceza-40519093>.
21. İhlas Haber Ajansı (İHA). [İnternet]. Artvin (TR): [18 Ocak 2023]. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ogretmenin-yaptigi-anket-cinsel-istismari-ortaya-cikardi-856307>.
22. Saymaz İ. [İnternet]. Artvin (TR): [25 Şubat 2023]. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/utanc-mektubu-amcasinin-tecavuz-ettigi-12-yasindaki-kiz-cocugu-okul-koridoruna-birakti-40890509>.
23. Bilgin, Ö. Çocuk Koruma Hizmetlerinde Çocuk İhbar ve Bildirimleri. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 2020; 4(2): 26-37.